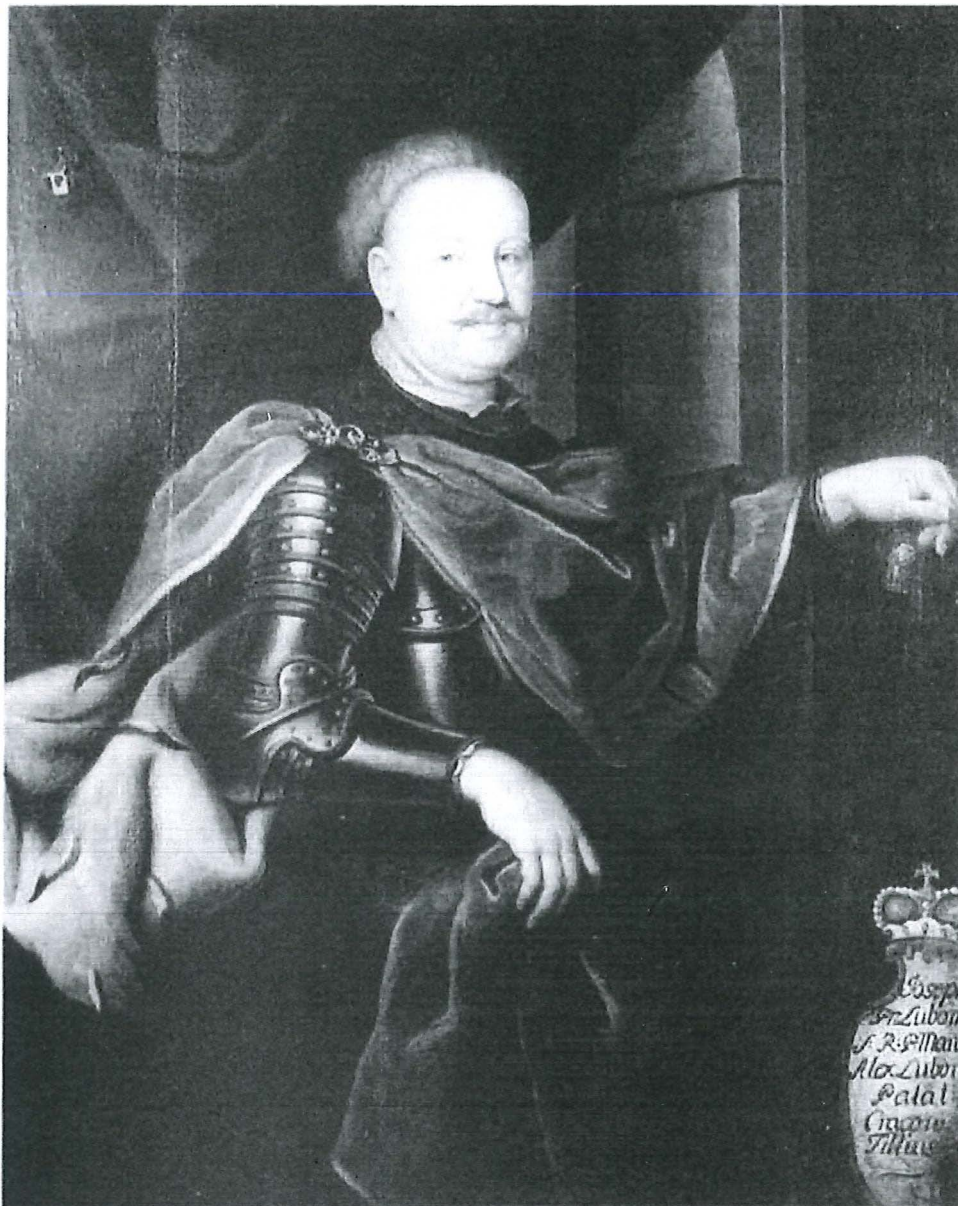

Maciej Skowroński

Założyciel miasta - Józef Karol Lubomirski

Urodził się w połowie 1638 r., prawdopodobnie w Ossolinie. Był synem Aleksandra Michała Lubomirskiego, starosty sandomierskiego i późniejszego wojewody krakowskiego. Matka – Helena Tekla, była córką Jerzego Ossolińskiego, kasztelana krakowskiego i wojewody sandomierskiego, oraz Izabelli Daniłowiczówny, strycznej siostry matki Jana Sobieskiego. Po urodzeniu syna, rodzice w dowód wdzięczności złożyli w ofierze do klasztoru jasnogórskiego tyle złota, ile on w dniu narodzin ważył. O jego młodości wiemy niewiele. Chociaż możliwe, że jako jedyny syn magnata uchodzącego współcześnie za bardzo wykształconego i zamożnego, również on odbył jakieś studia w kraju i za granicą. Prawdopodobnie najpierw w konwencie jezuitów w Krakowie (i Sandomierzu), a później we Włoszech i Francji oraz w Niderlandach, skąd przywiózł

znajomość architektury rezydencjonalnej i budownictwa wojskowego; wykorzystał ją m. in. podczas rozbudowy i urządzania pałacu kolbuszowskiego oraz innych siedzib własnych i żony. W 1674 r. uczestniczył z ojcem w elekcji Jana III Sobieskiego.

Po śmierci ojca, a więc w 1677 r., J.K. Lubomirski przejął cały jego majątek, który obejmował: w woj. krakowskim: miasto Wiśnicz, zamek Wiśnicz, 78 wsi i 31 folwarków oraz kopalnię olkuskie; w woj. sandomierskim (klucz kolbuszowski i ziemski): miasto Rzechów, zamek Rzemień, 33 wsie i 19 folwarków; w woj. ruskim: część Jarosławia, miasto Kańczuga, 12 wsi, 10 folwarków i spichlerz z portem rzeczny w Tryńczy nad Wisłokiem oraz klucz Łąka koło Rzeszowa z 10 wsiami i 8 folwarkami. Odziedziczone dobra rodowe obejmowały łącznie 4 miasta, 2 zamki, 133

cd. na str. 4

Kronika Kolbuszowej

1508 Kolbuszowa pojawia się po raz pierwszy w źródłach. Należy do powiatu pilzneńskiego, województwa sandomierskiego.

1513 Stanisław Tarnowski, dziedzic klucza rzemieńskiego, wykupuje od zasadźcy Mikołaja Kolbuskiego sołectwo w Kolbuszowej i prawdopodobnie eryguje tu parafię p.w. Wszystkich Świętych.

1529 Pierwsza wiadomość źródłowa o parafii p.w. Wszystkich Świętych w Kolbuszowej.

1572 Kolbuszowę dziedziczy Stanisław Tarnowski, syn Wojciecha, ożeniony z Zofią, córką Sebastiana Mieleckiego.

1581 Według rejestru poborowego Kolbuszowa z Werynią posiada 66 kmieci na 24 łanach i 2 łanach sołtysich, 20 zagrodników z rolą, 12 komorników z bydłem, 10 bez bydła i 6 ubogich oraz 22 rzemieślników, 4 karczmy, browar i młyn wodny.

1585 Po bezpotomnej śmierci Stanisława Tarnowskiego Kolbuszowę przejął Hieronim Mielecki, brat jego żony Zofii.

1587/8 Zofia Tarnowska, siostra Hieronima Mieleckiego wystawiła w Kolbuszowej drewniany kościółek szpitalny p.w. św. Stanisława bpa oraz szpital dla ubogich (chorych i kalek).

1604 Pierwsza wzmianka źródłowa o szkole parafialnej, której kierownikiem był od 34 lat Stanisław Grodzki.

1616 Stanisław Lubomirski z Wiśnicza wykupuje z rąk Anny z Mieleckich Ratowskiej klucz kolbuszowski, obejmujący 9 wsi i 9 folwarków, tj. Kolbuszowę, Swierczów i Werynię wyłączone z dóbr ziemskich oraz „wsie z folwarkami do majątności Mieleckiej przedtem należące”: Cmolasy, Dubasy, Kosowy, Siedlanka, Trzęsówka i Zarębki.

1642 Stanisław Lubomirski dokonuje podziału swoich dóbr między trzech synów; Kolbuszowę z kluczem otrzymał najstarszy z nich – Aleksander Michał ożeniony z Heleną Teklą z Ossolińskich.

1650-76 Aleksander Michał Lubomirski wznosi tu i urządza swoją drugą (po Wiśniczu) rezydencję.

1676 Kolbuszowę dziedziczy jedyny syn Aleksandra Michała Lubomirskiego, Józef Karol, który wkrótce podejmuje rozbudowę i modernizację rezydencji kolbuszowskiej pod kierunkiem najwybitniejszego wówczas architekta w Polsce, Tylmana z Garmen.

1690 (3. VI) Król Jan III Sobieski nadaje Kolbuszowej przywilej organizowania pięciu dorocznych jarmarków (na św. Józefa, na Niedzielę Palmową, na św. Stanisława w maju, na św. Annę oraz we Wszystkich Świętych) i cotygodniowych targów w każdą niedzielę.

1697 Pierwsza wzmianka źródłowa o kol-

cd. na str. 4

Kronika Kolbuszowej

buszowskim stolarstwie. Jan Stanisław Jabłonowski, wojewoda ruski, wielki koneser sztuki, zanotował w swoim dzienniku pod datą 3 grudnia, że Kolbuszowa „stolarzami i rzemieślnikami sławna, którzy na całą Ruś zawołani...”.

1700 (12.I.) Józef Karol Lubomirski wydał dla Kolbuszowej dokument lokacyjny.

1713 (13.VI.) Aleksander Dominik Lubomirski, syn Józefa Karola, znosi dotychczasowe ograniczenia dotyczące liczby Żydów i posiadania przez nich domów w mieście.

1720 Po śmierci Aleksandra Dominika Lubomirskiego Kolbuszowę dziedziczy jego siostra Marianna, żona Pawła Karola Sanguszki.

1724 (16.VI.) Paweł Karol Sanguszko z żoną Marianną z Lubomirskich nadali rzemieślnikom kolbuszowskim przywilej organizacyjny cechu zbiorowego.

1733 W drugiej połowie grudnia kwateruje w mieście oddział związany przez zwolenników Stanisława Leszczyńskiego konfederacji sandomierskiej, zamierzający stąd uderzyć na Rzeszów Ignacego Lubomirskiego, rządcę Sasów.

1734 W Kolbuszowej przebywa ks. Stanisław Konarski i ogłasza tu 7 stycznia manifest przeciwko koronacji króla Augusta III. 15 listopada zjeżdża do miasta rada konfederacji generalnej dzikowskiej, odbywa siedem posiedzeń i wysyła stąd dwa poselstwa: jedno do stanów skonfederowanych litewskich, drugie do Stanisława Leszczyńskiego o zapewnieniu „przywiązaniu do osoby jego...”.

1736 Powstała gmina żydowska (kahal) z synagogą i cmentarzem (kirkutem).

1751 (2.V.) Janusz Aleksander Sanguszko, syn Pawła Karola i Marianny z Lubomirskich, odnawia fundację parafii p.w. Wszystkich Świętych. W tym samym roku biskup krakowski Stanisław Załuski eryguje przy niej prepozytura z 4 mansjonarzami.

1753 9 grudnia na zjeździe magnatów z całego kraju nastąpiło w pałacu kolbuszowskim rozdawanie dóbr ordynacji ostrogskiej (25 miast i 593 wsi) przez Janusza Aleksandra Sanguszkę, ostatniego ordynata ostrogskiego, które weszło do historii Polski pod nazwą „transakcji kolbuszowskiej”.

1758-61 Budowa nowego kościoła parafialnego p.w. Wszystkich Świętych, który w 1766 r. konsekrował biskup przemyski Ignacy Krzyżanowski.

1760-66 Janusz Aleksander Sanguszko zrzekł się Kolbuszowej na rzecz Antoniego Lubomirskiego, starosty kazimierskiego i barskiego, a po jego śmierci przejął ją w 1766 r. jego syn Jerzy Marcin, ożeniony z Anną Marią z Hadików.

1769 W czasie konfederacji barskiej miasto zostaje złupione przez oddział konfederacji.

cd. ze str. 3

wsie i 68 folwarków. Do tego dochodziły intratne dzierżawy królewskich: w woj. krakowskim: starostwo Niepołomice i Zator (4 miasta, 28 wsi, 11 folwarków); w woj. sandomierskim: starostwo Sandomierz (klucz Nisko, Osiek, Polanec, Raniżów, Sandomierz i Tuszów), Gołab, Ryki i tencza Bratkowice (łącznie 4 miasta, 61 wsi, 33 folwarki); w woj. belskim: starostwo Lubaczów (8 folwarków). Scheda po ojcu obejmowała także wszystkie ruchomości złożone w zamku wiśnickim, a więc kosztowne meble, kobierce, obicia, namioty, zwierciadła, zegary, naczynia złote i srebrne pozłacane, srebra stołowe, kryształy, siodła i ozdobne uprząże, chorągwie, strzelby, klejnoty i inne. Sporządzony w 1678 r. inwentarz (po śmierci ojca), wymieniał w zamku wiśnickim przeszło 200 obrazów, wśród nich dzieła słynnych malarzy jak: Rafaela, Tycjana, Guida Reniego, Guercina, Ribery, Paola Veronesa, Albrechta Dürera, Daniela Seghersa i innych malarzy włoskich, flamandzkich, niemieckich i hiszpańskich. Do tego dochodziła wspólna biblioteka licząca 287 woluminów i 42 manuskrypty, wśród nich m. in. kopia rękopiśmiennej „Historii” Jana Długosza ofiarowana Jerzemu Ossolińskiemu, dziadkowi Józefa Karola przez Uniwersytet Krakowski w 1644 r. Warto dodać, że pewna część tych ruchomości zwłaszcza obrazy, znalazła się z czasem na wyposażeniu pałacu kolbuszowskiego.

W 1683 r. 45-letni Józef Karol ożenił się z Teofilą Ludwiką Zasławską-Ostrogską, siostrzenicą króla Jana III Sobieskiego, wdową po kasztelanie krakowskim Dymitrze Jerzym Wiśniowieckim. Żona wniosła mu w posagu ogromną fortunę, obejmującą Baranów, Ćmielów, Grocholicę, Lubartów, Opatów, Ostrowiec i Tarnów (wszystkie z kluczami) w Małopolsce oraz całą ordynację ostrogską, tj. 25 miast i 593 wsie na Wołyniu i Ukrainie. Tuż po ślubie, z własną chorągwią husarską i pancerną oraz regimentem piechoty cudzoziemskiej, był pod Wiedniem i Parkanami, jednakże w walnej bitwie wiedeńskiej udziału nie brał z powodu choroby. Po powrocie do kraju, jeszcze w tym samym roku, otrzymał pierwszy w swoim życiu urząd dworski – koniuszego koronnego. Chyba nie bez kozery, gdyż podobno kochał namiętne piękne konie.

Osiem lat później (1692), kiedy jego stosunki z królem stały się bliskie i przyjacielskie, został marszałkiem nadwornym koronnym. Wiemy o nim jeszcze, że w latach 1686 i 1691 brał udział w wyprawach wojennych do Mołdawii, a w roku 1698 w wyprawie podhajeckiej. W latach 1685 i 1691 posłował na sejm: na pierwszym wybrany został komisarzem do rozdziału hiberny i rewizji skarbu koronnego, a na drugim – deputatem do rady przy królu i ponownie do rewizji skarbu.

Kiedy po śmierci ojca Józef Karol przejął Kolbuszowę, była ona już ośrodkiem administracyjno-gospodarczym dla klucza kolbuszowskiego i rzemieńskiego oraz pobliskich królewskich. Przypuszczalnie w tym samym czasie podjął on prace planistyczne i organizacyjne celem adaptowania centrum wsi dla przyszłego miasta. Jak wiadomo, zakończyły się one sukcesem już w roku 1690, kiedy król Jan III Sobieski, uznając zasługi Józefa Karola „poniesione pod Wiedniem”, nadał jego Kolbuszowej przywilej na 5 jarmarków do rocznych (na św. Józefa, na Niedzielę Palmową, na św. Stanisława w maju, na św. Annę oraz we Wszystkich Świętych) i cotygodniowe targi w każdą niedzielę. W związku z tym przywilejem, 12 stycznia 1700 r. Lubomirski wydał akt lokacji miasta w Kolbuszowej. Równoległe z organizacją miasta, Józef Karol przebudował i zmodernizował na podstawie planów architekta Tylmana z Gameren pałac kolbuszowski.

Na początku 1695 r., po śmierci matki Teofilii Ludwiki, stosunki pomiędzy małżonkami zaczęły się raptownie psuć, dochodziło coraz częściej do awantur i kłótni. Sprawa nabrała niebywałego rozgłosu i stała się niemal skandalem, gdyż chodziło o rodzinę skoliowaną blisko z królem. Ona zarzucała mężowi rozpustę i niewierność, zwłaszcza kochankę Korzeniowską z Kolbuszowej. On zaś miał do żony pretensje o rozrzutne gospodarowanie jego dobrami. Potwierdza to m. in. jego list napisany do żony w odpowiedzi na prośbę o separację: „chce księżna separacji – pozwalam na nią. Niech weźmie sobie córki, a ja synów, niech mi skarbie, sumy moje, co je wydała na wykupienie majątności swoich, odda, podpiszę nie raz...”. Ostatecznie separację przeprowadzono w lutym 1696 r. Józef Karol żył jeszcze sześć lat, zmarł po ciężkiej chorobie 15 grudnia 1702 r. (pochowany został w kościele Karmelitów Bosych w Wiśniczu). Kilka miesięcy przed śmiercią otrzymał od Augusta II tytuł marszałka wielkiego koronnego. Warto jeszcze dodać, że przez ostatnie tygodnie choroby marszałka opiekowała się nim bardzo troskliwie owa wyklinana przez wszystkich Korzeniowska, przy całkowitej obojętności prawowitej małżonki.

Lubomirscy mieli czwórkę dzieci (wszystkie były chrześniakami Sobieskich), tj. dwóch synów: Józefa (zmarł jako dziecko) i Aleksandra Dominika oraz dwie córki: Teresę i Mariannę. Po śmierci ojca jego dobra rodowe i ordynację ostrogską odziedziczył Aleksander Dominik, a po nim (1720 r.) siostra Marianna, żona Pawła Karola Sanguszki. Natomiast Teresa, zgodnie z wolą matki, wyszła za Karola ks. Nauburskiego, szwagra cesarza Leopolda I i królewicza Jakuba Sobieskiego.